

કુદરે કૃપાળી રાજેશભાઈ
H. R. lehar

1

- નામ:- કુદરે કૃપાળી રાજેશભાઈ
- રો.નં:- 227
- Sem:- 1
- PARV.no:- COC2025227
- વિષય:- મનોવિજ્ઞાન
- જેપર નામ:- Inclusive Education and Psychological Strategies
- જેપર કોડ:- MJ - EPS - 101
- અસાઈનમેન્ટ પ્રશ્ન:-
- ★ શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાનની અભ્યાસ પદ્ધતિઓ તરીકે મુલાકાત અને પ્રશ્નાવલી પદ્ધતિને સમીક્ષા કરાવો.

★ શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાનની અભ્યાસ પદ્ધતિઓ તરીકે મુલાકાત અને પ્રત્યાવર્તી પદ્ધતિને સવિસ્તાર વર્ણવો.

→ પ્રત્યાવર્તના:-

શિક્ષણ માત્ર સંક્રમણ નથી પરંતુ વિદ્યાર્થીનાં માનસિક, બૌદ્ધિક, સામાજિક અને બાહ્યાત્મક વિકાસનો સર્વોચ્ચ પ્રયાસ છે. આ પ્રક્રિયાને સારી રીતે સમજવા માટે જરૂરી છે કે શિક્ષકને વિદ્યાર્થીનાં વર્તન, વિચારો, શીખવાની રીતો, રસ, હિસાસો અને માનસિક ક્ષેત્રો વિશે યોગ્ય સમજ હોય. શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાન શિક્ષકને બતાવે છે કે દરેક બાળક અનોખું છે, તેનાં અનુભવો અને શીખવાની ગતિ પડા જુદી-જુદી હોય છે. તેથી દરેક વિદ્યાર્થી માટે એક સરખી શિક્ષણ પદ્ધતિ અસરકારક રહેશે ને માનવું યોગ્ય નથી.

મનોવિજ્ઞાનનો અર્થ અને વ્યાખ્યા

મનોવિજ્ઞાન ને અંગ્રેજીમાં Psychology કહેવાય છે. જે ગ્રીક ભાષાના Psyche અને Logos શબ્દોનો બનેલો છે. જેમાંના Psyche શબ્દનો અર્થ થાય છે આત્મા અને Logos નો અર્થ થાય છે વિજ્ઞાન. આમ, શાસ્ત્રાત્મક શબ્દાર્થના આધારે મનોવિજ્ઞાનનો અર્થ થાય 'આત્માનું વિજ્ઞાન'. પરંતુ વિજ્ઞાન તરીકે પ્રસ્થાપિત થવાની સફરમાં આત્મા પછી મન અને હોર્મો એવનામે પડ્યા હોયેલી પડે અને મનોવિજ્ઞાનનું વર્તનનું

વિજ્ઞાન ખની ગયું. સમય જતાં માનવજીવનના પ્રવાહો અને દૈનિકોણો ખદવાતાં મનોવિજ્ઞાનના નાતિલક અર્થમાં પણ ખવિલતનો ત્રયાં છે.

• સી. ટી. મોર્ગન:-

"મનોવિજ્ઞાન માનવી અને પ્રાણીનાં વર્તનનું વિજ્ઞાન છે."

• હિલગાર્ડ એરકીન્સન :-

મનોવિજ્ઞાન માનવીની તમામ માનસિક અને શારીરિક પ્રવૃત્તિઓનો વૈજ્ઞાનિક અભ્યાસ છે.

20 સદીમાં કઈ લેવિને ક્ષેત્રવિજ્ઞાન આપ્યો, જેમાં તેણે અધ્યેતાના વ્યક્તિત્વના વિકાસ પર ત્યાર મૂક્યો છે. સિગ્મંડ ફ્રોઈડે મનના પૃથ્વકરણ પર ત્યાર મૂક્યો, તેણે જાગૃત મન, અચેતન મન, અને અર્ધચેતન મન, તેમજ ઈડો, અહમ અને અર્ધિઅહમ ના મનમાં રહેલા પ્રદેશોની સમજ આપીને મનોવિજ્ઞાનના ક્ષેત્રે નૂતન સિતિજોનું વિસ્તરણ કર્યું છે. 20 મી સદીના મહત્વના શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાનીઓમાં આલ્ફ્રેડ એડલર અને યુગનું પ્રધાન પણ સમરણીય ખની રહેશે. આમ, શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાન મનોવિજ્ઞાનની એક સ્વતંત્ર શાખા તરીકે 20 મી સદીની મહત્વના વિષય તરીકે સ્થાન પામી ચૂક્યું છે.

શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાનનો અર્થ

શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાન મનોવિજ્ઞાનની એક શાખા છે જે શૈક્ષણિક પરિસ્થિતિમાં વર્તતા વર્તેન પરિવર્તનનો અભ્યાસ કરે છે. શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાન વ્યક્તિના જન્મથી વૃદ્ધાવસ્થા સુધીના અધ્યયન અનુભવો જમાવે છે અને તેની સમજ આપે છે. દા.ત. - જ્ઞાન મેળવવું, મેળવેલ જ્ઞાનનો ઉપયોગ કરવો, કૌશલ્યો શીખવા વગેરે તે વિદ્યાર્થી અને શીખવવામાં કોઈ રીતે મદદરૂપ થવું તે અંગે વિચારકને માર્ગદર્શન આપે છે.

શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાનની વ્યાખ્યાઓ

- ક્રો અને ક્રો :-

શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાન વ્યક્તિના જન્મથી વૃદ્ધાવસ્થા સુધીના અનુભવોનું વર્તેન કરી તેની સમજૂતી આપે છે.

- સ્કિનર :-

શૈક્ષણિક પરિસ્થિતિમાં શૈક્ષણિક અનુભવો અને વર્તેનનાં સંદર્ભમાં શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાન તેના નિષ્કર્ષોનો વિનિયોગ કરે છે.

ઉપરોક્ત વ્યાખ્યા પરથી કહી

શકાય કે....

- અભ્યાસ - પ્રક્રિયા માટે જરૂરી મનોવૈજ્ઞાનિક વિજ્ઞાનોનો વિનિયોગ કરે છે.
- તે સંશોધન અને નિરીક્ષણ વડે પ્રાપ્ત કરેલાં તત્વોનો સંગ્રહ છે.
- શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાન સમગ્ર અભ્યાસ - પ્રક્રિયા શીખવાની પરિસ્થિતિ - શીખનાર ગણોનો અભ્યાસ કરે છે.

શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાનની અભ્યાસપદ્ધતિઓ

શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાનનો વિકાસ વિજ્ઞાનના ક્ષેત્રમાં વિશ્લેષણ સમર્થતાઓ ઉત્પન્ન કરવા મનોવિજ્ઞાનના વિજ્ઞાનોનો ઉપયોગ કરી હાથ લેવાયેલાં સંશોધનોના પરિણામે થયેલ છે. આવી શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાન એ એક શાસ્ત્ર છે. જે અભ્યાસને અભ્યાસમાં કેમ મદદ કરવી તે સંગે વિશ્લેષકને સમજ આપે છે. શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાન વિષયની કોઈ પણ પ્રકારની વૈજ્ઞાનિકતા પુરવાર કરવા માટે જે પાયાનો અને મહત્વની છે:- તેનું વિષયવસ્તુ અને તેની અભ્યાસ પદ્ધતિઓ, શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાનની અભ્યાસ પદ્ધતિઓ નીચે મુજબ છે:-

1. નિરીક્ષણ પદ્ધતિ,
2. વ્યક્તિ ઇતિહાસ પદ્ધતિ,
3. મુલાકાત પદ્ધતિ,
4. પ્રશ્નાવલી પદ્ધતિ

→ જેમાંની મુલાકાત પદ્ધતિ અને પ્રશ્નાવલી પદ્ધતિ વીરો મુખ્ય સવિસ્તર વાપરેલ છે:-

મુલાકાત પદ્ધતિ

વ્યક્તિ અભ્યાસ, વિકાસાત્મક અભ્યાસ, સર્વેક્ષણ કે અનુકૂળ સંબંધી માર્ગદર્શન અને વર્તનદોષોના અભ્યાસના સંદર્ભમાં દાણીવાર વિદ્યાર્થી વિશે વિશદ માહિતીની જરૂર પડે છે. આવા સંજોગોમાં વિદ્યાર્થી, વિદ્યાર્થીસમૂહ કે વિદ્યાર્થીનાં માતા-પિતાની મુલાકાત લેવી જરૂરી બની જાય છે. જે માટે મુલાકાત પદ્ધતિનો ઉપયોગ થાય છે.

→ વ્યાખ્યાઓ:-

"વિદ્યાર્થીની કોઈ સમસ્યા વર્તનદોષ કે વર્તનની સમજ અને ઉકોલ માટે સંબંધિત વ્યક્તિ પાસે સુબકુ જઈ પ્રશ્નો પૂછીને માહિતી એકત્રિત કરવાની પ્રક્રિયા એટલે મુલાકાત."

• કરલિંગાર :-

મુલાકાત એ એક એવી આંતર-
વૈયક્તિક પરિસ્થિતિ છે, જેમાં મુલાકાતી સંબોધન
ને લગતા પ્રશ્નોના ઉત્તર આપે છે.

મુલાકાત પદ્ધતિનાં પ્રકારો

1. સંરચિત મુલાકાત પદ્ધતિ :-

સંરચિત મુલાકાત સ્થિત પદ્ધતિમાં
મુલાકાતકર્તા દ્વારા પ્રશ્નો પહેલેથી જ નિશ્ચિત,
આયોજનપદ્ધતિ અને ક્રમપદ્ધતિ રીતે તૈયાર કરવામાં
આવે છે. દરેક પ્રતિભાવકને એકસરખા પ્રશ્નો
પૂછવામાં આવે છે, જેથી મેળવેલી માહિતીમાં
સમાનતા અને મુલનાત્મક રહે છે. શૈક્ષણિક
મનોવિજ્ઞાનમાં વિદ્યાર્થીઓની ખુદ્ધિ, અભ્યાસની આદતો,
અભ્યાસ પ્રત્યેનો અભિમાન, શૈક્ષણિક સિદ્ધિ અને
વ્યવહારિક જામતાઓનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે સંરચિત
મુલાકાત પદ્ધતિનો વ્યાપક ઉપયોગ થાય છે. આ
પદ્ધતિ આંકકાકીય વિશ્લેષણ માટે અનુકૂળ છે
પરંતુ તેમાં વ્યવહારિકતાની અછત હોવાથી વ્યક્તિનાં
આંતરિક વિચારો અને લાગણીઓ પૂરતી રીતે
ખદાર આવી શકતી નથી.

2. અસંરચિત મુલાકાત પદ્ધતિ :-

અસંવિધિત મુલાકાત પદ્ધતિમાં
પૂર્વે નિર્ધારિત પ્રશ્નોની કોઈ નિશ્ચિત ચાહી હોતી
નથી અને મુલાકાત સ્વાભાવિક ઘાતચીતના
સ્વરૂપે આગળ વધે છે. મુલાકાતકર્તા પરિસ્થિતિ
અને વ્યક્તિના જવાબોને ધ્યાનમાં રાખીને પ્રશ્નો
પૂછે છે, જેના કારણે વ્યક્તિને ખુલ્લેઆમ
પોતાની ભાવણીઓ, વિચારો અને અનુભવો
વ્યક્ત કરવાની તક મળે છે. શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાનમાં
જ્યારે વિદ્યાર્થીની વ્યક્તિગત, ભાવનાત્મક અથવા
સામાજિક સમસ્યાઓનાં અભ્યાસ પર પડતા
પ્રભાવને સમજવો હોય ત્યારે અસંવિધિત મુલાકાત
પદ્ધતિ વિશેષ મહત્ત્વ ધરાવે છે. જોકે, આ પદ્ધતિ
પદ્ધતિમાં મળતી માહિતીનું વિશ્લેષણ કરવું મુશ્કેલ
બને છે અને તેમાં વિષયનિષ્ઠતા રહેવાની સંભાવના
વધુ હોય છે.

3. અર્થસંચયિત મુદ્દાકાલ પદ્ધતિ:-

અર્થ સંરક્ષિત મુલાકાત પદ્ધતિ
સંરક્ષિત અને અસંરક્ષિત બંને પદ્ધતિઓનું
સંયોજન છે. આ પદ્ધતિમાં કોરલાંક મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્નો
પહેલેથી જ તૈયાર કરવામાં આવે છે, પરંતુ આવે
આવે મુલાકાત દરમિયાન જૂર મુખ્ય વધારાનાં
પ્રશ્નો પૂછવાની છૂટ આપવામાં આવે છે,
પરિણામે માહિતી વ્યવસ્થિત નાહી રહે છે.
શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાનમાં વિદ્યાર્થીઓની અભ્યાસ
પ્રેરણા, શૈક્ષણિક મુશ્કેલીઓ, અભ્યાસધારણા,

ભાવનાત્મક વિકાસ અને વ્યક્તિત્વના વિવિધ પાસાઓને સમજવા માટે અર્થસંરચિત મુલાકાત પદ્ધતિ ખૂબ અસરકારક માનવામાં આવે છે. આ પદ્ધતિમાં વ્યવહારિકતા અને નિયંત્રણ વચ્ચે સંતુલન હોવાથી તે સંશોધનમાં વિશેષ લોકપ્રિય છે.

4. જૂથ મુલાકાત પદ્ધતિ:-

જૂથ મુલાકાત પદ્ધતિમાં એક સાથે અનેક વ્યક્તિઓની મુલાકાત લેવામાં આવે છે અને તેઓ વચ્ચે નવી પરસ્પર અર્થો અને વિચાર વિનિમયનું અવલોકન કરવામાં આવે છે. આ પદ્ધતિ દ્વારા જૂથના સભ્યોના વિચારો, અભિ-પ્રાયો વાવણો અને સામાજિક વર્તન વિશે વ્યાપક માહિતી પ્રાપ્ત થાય છે. શૈક્ષણિક મનો-વિજ્ઞાનમાં વિદ્યાર્થીઓના જૂથની અભ્યાસ પ્રત્યે-ની વૃત્તિ, શાળા વાતાવરણ વિશેની ધારણા, સામાજિક સંબંધો અને સામૂહિક સમસ્યાઓને સમજવા માટે જૂથ મુલાકાત પદ્ધતિ ઉપયોગી સાબિત થાય છે. આ પદ્ધતિ સમય બચાવે છે અને વિવિધ દૃષ્ટિકોણો એકસાથે મેળવવામાં સહાયક બને છે.

મુલાકાતની પ્રક્રિયાનાં સોપાનો

- 1) મુલાકાતનો સમયની દૃષ્ટે નક્કી કરવો,
- 2) મુલાકાતની યોજના બનાવવી,

- 3) મુલાકાતનું સંચાલન,
- 4) મુલાકાતમાં રેકોર્ડિંગ,
- 5) માહિતીનું વિશ્લેષણ,
- 6) અહેવાલ તૈયાર કરવો.

મુલાકાતકર્તાએ મુલાકાત દરમિયાન ધ્યાનમાં રાખવાની ખાખતો :-

- ઉચિત મારિતી પૂછવાનું કૌશલ્ય હોવું,
- નાજુક પરિસ્થિતિની જાણણી,
- ભાષાની ચોક્કસાઈ, પ્રશ્નના હાલભાવ, મૃદુ અવાજ,
- ધ્યાનસંપન્ન રાખવા યોગ્ય બનવું,
- લાગણીમાં ન તડાળા સ્થસ્થ ભૂમિતંત્ર રાખવું,
- પાત્રોના જવાબોને આધારે પ્રશ્નો પૂછવા,
- પાકેલ, કંટાળેલ મુલાકાત રદ કરવી,
- પ્રાપ્ત માહિતીની યોગ્ય નોંધ કરવી,
- સામાન્યથી ક્રમશઃ લેધક પ્રશ્નો નરફ ગતિ કરવી.

મુલાકાત પદ્ધતિનાં ભાગો

- પાત્રની માન્યતાઓ, સંલેગો અને લાગણીઓ વિશે જાણી શકાય છે.
- નાના ખાખકો અને અભણ વ્યક્તિ પાત્રોની પાછા માહિતી મેળવી શકાય છે.
- જરૂર પડે લઘુ સ્પષ્ટતા માટે પરિસ્થિતિ અનુરૂપ પ્રશ્નોમાં ફેરવણી કરી પ્રશ્નો પૂછી શકાય.
- પાત્રની લાગણી અને ભાવો પર ઊંડાણપૂર્વક ચર્ચા થઈ શકે.

મુલાકાત પદ્ધતિની મર્યાદાઓ

- વધુ સમય અને શક્તિ માંગી લે છે.
- મુલાકાતની માહિતી કોલેક્ટિવાર વ્યક્તિલક્ષી બની જવાનો સંભવ છે.
- દૂરી મુલાકાતમાં પૂરતી અને સાચી માહિતીની પ્રાપ્તિ શક્ય બનતી નથી.
- મુલાકાત આપનાર વ્યક્તિ પોતાનાં હોદ્દા, હેખાલ, શિશુકાળી અભ્યાસકર્તાને આગ દઈ શકે છે.

પ્રેક્ષાલક્ષી પદ્ધતિ

કોઈ એક વિષયનાં હાર્દમાં વર્ણ કરતી અનુવાચસ્પત, તાર્કિક, અને ક્રમાબદ્ધ વિકાસ પામતી પ્રશ્નોની હારમાળા. એટલે પ્રેક્ષાલક્ષી કોઈ પણ શૈક્ષણિક પ્રશ્ન સંદર્ભમાં મળતી નિષ્ફળતાનાં કારણો તપાસી તેનું પુનરાવર્તન ન થાય તે માટે સાચો ઉકેલ શોધવા પ્રેક્ષાલક્ષી પદ્ધતિ ઉપયોગી બને છે.

→ વ્યાખ્યાઓ :-

• "પ્રેક્ષાલક્ષી એટલે નિશ્ચિત સમયના માટે ચોક્કસ માહિતી એકત્રિત કરવાના હેતુથી તૈયાર કરવામાં આવેલો પ્રશ્નોનો સમૂહ."

- ગુરુ તથા હાથ :-

"સામાન્ય રીતે પ્રેનાવણી એક એક જાણ છે જેમાં એક કોર્મની મદદથી ઉત્તર આપણમાં આવે છે તથા જેને ઉત્તરદાતા સ્વયં ભરે છે."

પ્રેનાવણી પદ્ધતિનાં પ્રકારો

- ૩. મનોવૈજ્ઞાનિક રીતોએ આપેલા મુખ્ય ૨ પ્રકાર નીચે મુજબ છે:-

1. બંધ પ્રેનાવણી પદ્ધતિ:-

બંધ પ્રેનાવણી પદ્ધતિમાં પ્રેનો એવા સ્વરૂપે હોય છે કે જેમાં પ્રતિભાવકને મધોદિન વિકલ્પોમાંથી જવાબ પસંદ કરવો પડે છે. આ પદ્ધતિમાં "હા / ના" અથવા બહુવિધ વિકલ્પવાળા પ્રેનોનો સમાવેશ આવે છે. પ્રાપ્ત જવાબો સ્પષ્ટ અને સંક્ષિપ્ત હોવાના કારણે માહિતીનું સંકલન સરળ અને છે. આ પદ્ધતિ આંકડાશાસ્ત્રીય વિશ્લેષણ માટે ખૂબ ઉપયોગી ગણાય છે. શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાનમાં વિદ્યાર્થીઓની અભ્યાસ આદતો અને અભિગમ જાણવા માટે તેનો ઉપયોગ આવે છે. એકે, તેમાં વ્યક્તિના આંતરિક વિચારો સંગ્રહ રીતે જાણવા મળતા નથી.

2. ખુલ્લી પ્રેનાવણી પદ્ધતિ:-

પુણી પ્રજાવલી પદ્ધતિમાં પ્રતિભા વકરે તેનાના રાજ્યોમાં જ્યાં આપવાની સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતા આપવામાં આવે છે. આ પદ્ધતિ વ્યક્તિના પિયારો, પાગાડીઓ અને અનુભવોને સમજવામાં મદદરૂપ થાય છે. પ્રાપ્ત મહિની વધુ વિગતવાર અને ઉંડાણપૂર્વક હોય છે. શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાનમાં વિદ્યાર્થીઓની સમસ્યાઓ અને અભિપ્રાયો જાણવા માટે તેનો ઉપયોગ થાય છે. જોકે, જ્યાં આપવા - અપવા સંપૂર્ણ હોવાથી તેનું વિશ્લેષણ કરવું મુશ્કેલ બને છે. આ પદ્ધતિ સમયગાળે પડા હોય છે.

→ અન્ય પ્રકારો:-

3. મિશ્ર / વિગ્રમ્ય પ્રજાવલી પદ્ધતિ:-

મિશ્ર અથવા વિગ્રમ્ય પ્રજાવલી પદ્ધતિમાં બંને અને પુણી બંને પ્રકારનાં પ્રશ્નોનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે. કેટલીક વખત પ્રશ્નો વિગ્રા અથવા ચિહ્નો દ્વારા રજૂ કરવામાં આવે છે. આ પદ્ધતિ ખાસ કરીને નાના બાળકો માટે ખૂબ ઉપયોગી સાબિત થાય છે. તે બાળકોને પ્રશ્નો સ્વતંત્રતાથી સમજવામાં મદદ કરે છે. શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાનમાં રસ, ભાવના અને વાતણા જાણવા માટે તેનો ઉપયોગ થાય છે, આ પદ્ધતિથી વ્યાખ્યાયિત જ્યાં પ્રાપ્ત થાય છે.

4. સ્કેલ આધારિત પ્રત્યાવર્તી પદ્ધતિ:-

સ્કેલ આધારિત પ્રત્યાવર્તી પદ્ધતિમાં જ્યાંજોને નિશ્ચિત માપદંડ પર માપવામાં આવે છે તેમાં "સહમત - અસહમત" અથવા "હમેશા - ક્યારેય નહીં" જેવી સ્કેલનો ઉપયોગ ગાય છે. આ પદ્ધતિ લોકિતના લમડા અને અભિગમને પ્રમાણાત્મક સ્થત્રુપમાં માપે છે. શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાનમાં અભ્યાસ પ્રેરણા અને આત્મવિશ્વાસ માપવા માટે તેનો ઉપયોગ ગાય છે. પ્રાપ્ત માહિતીનું આંકડાકીય વિશ્લેષણ સરળ પને છે. આ પદ્ધતિ વિશ્લક્ષનીય માનવામાં આવે છે.

5. રેટિંગ સ્કેલ પદ્ધતિ:-

રેટિંગ સ્કેલ પદ્ધતિમાં લોકિતના ગુણધર્મો અને લક્ષણનું સ્તર મુજબ મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે. તેમાં "ઉત્કૃષ્ટ, સારો, સરેરાશ, નાપાળો" જેવા સ્તરોનો ઉપયોગ ગાય છે. આ પદ્ધતિમાં શિક્ષક અથવા નિષ્ણાત દ્વારા મૂલ્યાંકન કરવામાં આવે છે. શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાનમાં વિદ્યાર્થીઓનાં શૈક્ષણિક પ્રદર્શન અને લક્ષણના અભ્યાસ માટે તેનો ઉપયોગ ગાય છે. તે ગુણનાત્મક અભ્યાસ માટે સહાયક પને છે. જોકે, તેમાં મૂલ્યાંકન કરનારી લોકિતગત દૃષ્ટિનો પ્રભાવ પાડી શકે છે.

પ્રત્યાવર્તી પદ્ધતિનાં લાભો

- પ્રજાવલી પદ્ધતિ એવા વિદ્યાર્થીઓને બાબકો માટે ખૂબ જ લાભદાયક સાબિત થાય છે કે જે સરમાપ અને અંતરમુખ્ય પ્રવૃત્તિ.
- પ્રજાવલી એક આપે મોટા સમૂહને આપી શકાય છે.
- પ્રજાવલી અંશાત્મક માહિતીના એકત્રીકરણ અને વિશ્લેષણની દૃષ્ટિએ અન્ય પદ્ધતિઓ કરતાં સરળ પદ્ધતિ છે.

પ્રજાવલી પદ્ધતિની મર્યાદાઓ

- પ્રજાવલીમાં અંગ્રાધિકને ઘણીવાર પ્રતિનિધિરૂપે નિહાળે પસંદ કરવામાં મૂકાયેલી પડે છે.
- પ્રજાવલીમાં આંકેતિક કે બંધ પ્રશ્નો ફોર્મની પ્રાપ્ત થતી શૈક્ષણિક માહિતીમાં વિવિધતા અજ્ઞાતમકતા અને લૈંગિકતાનો અભાવ જોવા મળે છે.
- મોકલેલી પ્રજાવલી કાં તો અધૂરી ત્રવાઈ ને આપે અથવા ખરત આપે જ નહીં.

→ ઉપસંહાર:-

આમ, શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાન એ શૈક્ષણિક પરિસ્થિતિમાં થતાં માનવવર્તનનો, અર્થાત્તનનાં અનુભવોનો અને માનવ પ્રતિક્રિયાઓનો જન્મથી માંડીને પુણેતા સુધી અભ્યાસ કરે છે. આ એક એવી અમરુલા છે કે જે શિક્ષણનેક આમાશિક માપદંડે તોલી વિદ્યાર્થીનાં દષ્ટિ માટે શૈક્ષણિક લાભાવરણને ધ્યાનમાં રાખે છે.